

Idomeneo: van Grieks theater tot Barbie en Action Man

Luc Wyns

Eindtermen, ontwikkelingsdoelen en leerplannen evolueren meer en meer van kennisonderwijs naar vaardigheidsonderwijs. Wie de leerplannen van de verschillende vakken waarin de eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs verwerkt zijn, naast elkaar legt, stelt vast dat – ondanks de verschillende terminologie – steeds dezelfde vaardigheden terugkeren. Uit gesprekken die ik enkele jaren geleden met een collega geschiedenis uit de eerste graad voerde, bleek dan ook dat er grote overeenkomsten waren tussen de vaardigheden die in beide vakken aan bod komen. Toen ontstond het idee om over Nederlands en geschiedenis heen een project op te zetten waarin aan die verschillende vaardigheden gewerkt wordt. Die gelegenheid deed zich voor toen collega Gert Spinnox in het tweede leerjaar van de eerste graad over het Grieks theater moest spreken en dat niet op het niveau van de leerlingen concreet kon maken. Het toeval wou dat ik enige tijd daarvoor een bewerking van *Idomeneo* door Frank Groothof van tv had opgenomen.¹

Frank Groothof houdt zich al jaren bezig met het bewerken van opera's voor de jeugd. *Idomeneo* is zo'n opera geschreven door Mozart. Het was een zeer bruikbare bewerking omdat het een puur Grieks gegeven is en omdat het geheel opgebouwd is als een Grieks theaterstuk: met een expositio, een afwisseling spel en koor (dat zijn de operafragmenten), een tragische verhaallijn, een god (Posseidon) die zich met de zaken komt bemoeien en de uiteindelijke catharsis.

VAARDIGHEDEN BIJ NEDERLANDS EN GESCHIEDENIS

Welke zijn nu die gelijklopende vaardigheden in de vakken Nederlands en geschiedenis? Het raadplegen van informatiebronnen en de waarde van die informatiebronnen inschatten is een vaardigheid die in beide vakken aan bod komt. Bij Nederlands is er leesvaardigheid met als deelvaardigheden: leesstrategieën hanteren, oriënteren op de tekst, feit en mening onderscheiden, de tekstsoort herkennen, enz. In geschiedenis spreekt men van bronnenonderzoek, het klasseren van bronnen volgens soort (zie voorbeeld 1), en historische kritiek toepassen. Bij deze laatste vaardigheid gaat het erom de bron te identificeren, de boodschap op te sporen en te onderzoeken waar het gaat om fictie of non-fictie, feit of mening, objectief of subjectief.

Het situeren van gebeurtenissen, toestanden, informatie, verhalen, enz. in hun tijd en in de wereld, de evolutie in de tijd en de verbanden tussen nu en vroeger leggen, zijn andere vaardigheden die overal terugkomen in Nederlands en die in geschiedenis onder de noemer 'situeren in tijd, ruimte en sociali-

teit' vallen. Ten slotte is het ook belangrijk dat leerlingen de vaardigheid ontwikkelen gegevens en situaties te situeren binnen een bepaalde context, want dat is bepalend voor de interpretatie van die gegevens en situaties.

VOORBEELD 1: *Bronnen ordenen volgens soort*

BRONNEN ORDENEN VOLGENS SOORT

1 GESCHREVEN BRONNEN

1.1 VERHALENDE TEKSTEN: *geven een boodschap*

- traktaat (wetenschappelijk): inlichting
- kroniek, krant,...: opinie opdringen
- brief, memoires,...: inzichten ophemelen
- panegyriek: een figuur ophemelen (b.v. biografie Karel de Grote)

1.2 DIPLOMATIEKE TEKSTEN: *oorkonde voorzien van een zegel*

- bewijsstuk van een bepaalde rechtshandeling tussen twee partijen
- vaste vorm afhankelijk van tijd, plaats en taal

1.3 SOCIALE BOEKHOUDING: *Ec., Soc., Pol., Jur.*

- teksten die de neerslag zijn van administraties, ondernemingen, verenigingen: stadsrekeningen, verslagen van vergaderingen, grondboeken van een abdij, belastingkohieren, registers van geboorten en huwelijken, poortersboeken, ambachtslijsten, kiezerslijsten,...

2 ONGESCHREVEN BRONNEN

2.1 MATERIËLE VOORWERPEN

- archeologische voorwerpen, munten, handvervaardigde afbeeldingen, mechanisch vervaardigde materialen (film)

2.2 MONDELINGE OVERLEVERING

- volksverhalen, sagen, protestliederen, interviews,...

Uit: *Praktische Wenken bij Blikopener 3*, november 1998.

DOELEN BIJ DE LESSENREEKS

De voorgestelde lessenreeks vindt plaats in twee parallelklassen van ongeveer 22 leerlingen, in het tweede jaar van de eerste graad tso mechanica-elektriciteit. De lessenreeks neemt alles bij mekaar 4 à 6 lessen geschiedenis en 6 à 8 lessen Nederlands in beslag.

In de lessen geschiedenis wordt gestreefd naar kennis en inzicht in verband met het Grieks theater; het situeren van *Idomeneo* (als Grieks gegeven en als theaterstuk) in tijd en ruimte; kritisch kijken en de evolutie zien van het oorspronkelijke verhaal over de Mozartbewerking naar de versie van Frank Groothof.

Voor Nederlands is dit een geïntegreerde vaardigheidsoefening waarin de klemtoon ligt op de creatieve vaardigheden (theater, expressie) en spreekvaardigheid, maar waarbij de leerlingen ondertussen ook bezig zijn met luister- en kijkvaardigheid (de video van *Idomeneo*, de eigen werkjes), leesvaardigheid (een zakelijke tekst in verband met Grieks theater), schrijfvaardigheid (verhaal en scenario), het raadplegen van informatiebronnen en taalbeschouwing (uitdrukkingen en hun oorsprong).

VERLOOP

De lessenreeks start in de lessen geschiedenis. De leerkracht geeft een kort theoretisch gedeelte aan de hand van de leerstof in het schoolboek. De leerlingen maken kennis met het Grieks theater zowel inhoudelijk als materieel: tragedies en komedies, de verschillende onderdelen van een stuk (de expositio, de afwisseling spel en koor, de catharsis), de acteurs (mannen met maskers), de amfitheaters, de akoestiek, het decor, enz.

Vervolgens krijgen de leerlingen de video van *Idomeneo* te zien die ongeveer 50 minuten duurt. Daarbij krijgen ze de opdracht voorbeelden te noteren van:

- GRIEKSE ELEMENTEN
B.v. één man speelt verschillende rollen, de maskers (hier vervangen door attributen), het koor, Posseidon.
- WAT MOZART HEEFT TOEGEVOEGD AAN HET GEHEEL
B.v. het happy end: oorspronkelijk is het een tragisch verhaal (iedereen sterft), maar Mozart laat het toch goed aflopen.
- WELKE HEDENDAAGSE KENMERKEN ER IN DEZE UITVOERING ZITTEN
B.v. het is video, het is in een natuurlijke omgeving gespeeld.

Na het bekijken van deze video, maar vóór de eigenlijke bespreking van de theaterelementen, worden er enkele inhoudelijke vragen gesteld die peilen naar de voorkennis van de leerlingen en die aanleiding zijn tot een zoekopdracht: wat weet je van de Trojaanse oorlog? wie was *Idomeneo*? wie is Posseidon? ken je andere goden? hoe zit de Griekse godenwereld in mekaar? hoe keken de Grieken aan tegen die goden? enz. De leerlingen worden dan in groepjes verdeeld en ze krijgen de opdracht meer achtergrondinformatie te zoeken over de aangehaalde onderwerpen. Die moeten ze dan later in enkele minuten komen verduidelijken.

Daarna volgt een uitgebreide bespreking van wat de leerlingen gezien en ontdekt hebben, met als leidraad *Idomeneo* als voorbeeld van Grieks theater. Bijvoorbeeld:

- IDOMENEO: één man speelt alle rollen, ook de vrouwenrollen
GRIEKS THEATER: twee à drie mannen spelen alle rollen, ook de vrouwenrollen
- IDOMENEO: gebruikt verschillende attributen om de personages te onderscheiden, b.v. *Idemantus* een bril;

Posseidon een kroon, drietand en toga; Idomeneo een ijshockeyharnas; Elektra een stola en sigaret, enz.

GRIEKS THEATER: mannen gebruiken verschillende maskers om hun personages te onderscheiden

- IDOMENEO: het koor (de operamuziek) is meestal op de achtergrond aanwezig, maar treedt soms sterk op de voorgrond, bijvoorbeeld in de scène met de storm

GRIEKS THEATER: het koor levert commentaar op de gebeurtenissen

Ondertussen wordt in de les Nederlands gewerkt rond spreekvaardigheid: het oriënteren op het spreken, bekijken en bespreken van het communicatieplan, enz. Vanuit deze les komt er een voorbereiding op het spreken in de les geschiedenis. De leerlingen komen met de informatie die ze gevonden hebben naar de klas en daar wordt aan de hand van het communicatieplan de spreekoefening voorbereid.

De volgende logische stap is dat de leerlingen hun gevonden informatie overbrengen aan de anderen tijdens de les geschiedenis. De evaluatie van die spreekopdracht gebeurt op evaluatiebladen die gebruikt worden voor alle andere spreekoefeningen, ook de creatieve spreekoefening op het einde van deze lessenreeks (zie bijlage 2), en die ontworpen zijn in overleg met de vakgroep Nederlands. De verstrekte informatie dient als inleiding voor latere lessen geschiedenis of als uitbreiding op de leerstof die al in de klas verwerkt is.

Omdat de leerlingen de video al gezien en besproken hebben, houd ik mij in de lessen Nederlands niet meer bezig met hen voor te bereiden op het kijken. De klas wordt in vijf groepjes verdeeld en de leerlingen krijgen onmiddellijk een opdracht: elk groepje observeert één van de vijf theatercodes (belichting, decor, acteurs/personages, geluid en kostumering). Deze elementen van theater zijn vroeger in het jaar al aan

bod gekomen bij de voorbereiding van een theaterbezoek. Wie verdere informatie zoekt over theatercodes en hoe die op een speelse manier aangebracht kunnen worden, verwijs ik naar Staes (1999).

Tijdens de bespreking komt eerst en vooral de appreciatie van de leerlingen aan bod. Vervolgens brengt elk groepje verslag uit van wat zij gezien hebben in verband met wat ze moesten observeren. Hieronder even de meest opvallende observaties:

- BELICHTING
B.v. de donkere lucht wordt doorkliefd met bliksemschichten bij de woede van Posseidon
- DECOR
B.v. de ruïnes van een echte burcht op Kreta, de stormmachine van Posseidon, Troje, het volk
- GELUID
B.v. de muziek en het koor van de opera
- ACTEUR/PERSONAGE
B.v. hoe de acteur met slechts enkele kleine ingrepen een heel ander personage wordt: attributen, stemgebruik, manier van stappen of staan,...
- KOSTUMERING
B.v. de typische attributen, zoals de kroon, de drietand en de toga van Posseidon

Al deze elementen zijn ook tijdens de lessen geschiedenis aan bod gekomen zodat de leerlingen al weten wat ze kunnen verwachten. Dat maakt het observeren makkelijker. Ditmaal is de invalshoek echter helemaal anders: de observaties gebeuren niet in het kader van het Grieks theater, maar vanuit de hoek 'theater'. Meer bepaald vanuit de vraag hoe de theatermaker in dit geval oplossingen heeft gevonden voor bepaalde problemen, bijvoorbeeld hoe kan je met zo weinig mogelijk middelen één man alle personages laten spelen? hoe stel je de woede van Posseidon voor waarbij hij stormen en orkanen op zee veroorzaakt? hoe beeld je

VOORBEELD 2: *De draad van Ariadne*

DE DRAAD VAN ARIADNE

Zodra u dit strip - boekje hebt gelezen,
kan u naar een poppenkast kijken
van "De draad van Ariadne."

VOORGESTELD DOOR :

Stijn Van Minnebruggen

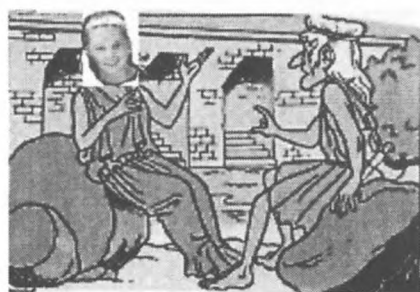

Yannick Dellofaille

Bert Buclens

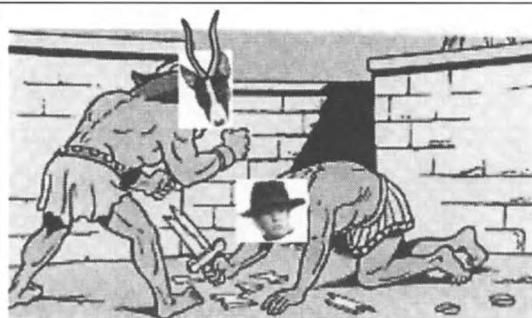
Samen met haar bodyguard zocht Ariadne een manier om dit alles te stoppen.

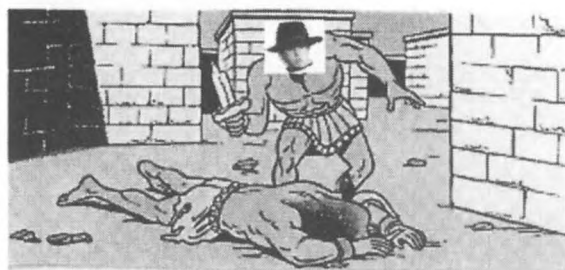
Tot op de dag dat Theseus dit kwam zeggen :

En de oplossing was gevonden.

De strijd was
hevig en
Theseus zijn
zwaard brak af.

Maar Theseus
zag de kans
om de Minotaurus
te doden

Op een dag was het eten niet op tijd klaar
en Theseus werd zo kwaad dat hij haar...

Einde

En ze leefden nog lang en gelukkig !

Tekst : Yannick Delafaille ;
Layout : Stijn Van Minnebruggen ;
Foto's : Stijn Van Minnebruggen, Yannick Delafaille en Bart Buelens' hond.

THE STORY

Heel lang geleden, toen koning Minos nog over Kreta heerste, bestond er een Minotaurus, die gevangen was genomen door de koning. Deze Minotaurus, die het lichaam had van een man en het hoofd van een stier had, had als gevangenis een labyrint. Dat door Deadlus, de HOOFD-architect was ontworpen. Om het monster gunstig te stellen werden om de negen jaar 7 jongens en 7 meisjes geofferd. Ariadne, de beeldschone dochter van Minos zocht een manier om het bloedvergieten te stoppen. Theseus, een sterke jongeman, had hiervan gehoord en ging naar Ariadne om haar te vertellen dat hij de Minotaurus wou doden. Ariadne ging hier mee akkoord en gaf hem een zwaard en een draad, dankzij deze draad zou hij de uitgang van het labyrint vinden. Als één van de jongens ging Theseus het labyrint binnen, na een tijdje zoeken vond hij de Minotaurus en hij begon hem uit te dagen. De Minotaurus ging tot de aanval over en de twee begonnen te vechten. De strijd duurde lang en was heel hevig maar helaas, na een tijdje brak een stuk van het zwaard van Theseus af en er ontstond een lijf aan lijf - gevecht. Toen het monster Theseus in een dodelijke greep had, zag onze held de kans om zijn stukje zwaard in het monster zijn hart te steken. Dankzij de draad van Ariadne vond hij de weg uit het labyrint. Ariadne en Theseus trouwden en leefden nog lang en gelukkig. Natuurlijk hadden ze ook hun ruzietjes.

de val van Troje uit? enz. en hoe worden de theatercodes daarin gebruikt? Hier kunnen de leerlingen zelf ook al eens ideeën aanreiken hoe zij dat gedaan zouden hebben. Het zijn vooral die creatieve elementen die de aandacht krijgen, omdat die de leerlingen ook van nut kunnen zijn bij hun creatieve oefening op het einde van deze lessenreeks.

De volgende stap in het geheel is de vraag wat wij nog met dat Grieks theater of die Griekse verhalen te maken hebben. Als aanzet krijgen de leerlingen een tekst aangeboden waarin getracht wordt een antwoord te geven op

*De leerlingen worden gedwongen
over de grenzen van de vakken
heen te kijken.*

de vraag waarom Grieks theater ons nog steeds boeit (Dhondt 1998). Dit wordt een les lezen van zakelijke teksten. In de tekst krijgen de leerlingen onder andere kort de geschiedenis van Oedipus uitgelegd. Dat is de overgang naar het begrip *oedipuscomplex* en andere termen en begrippen die hun oorsprong vinden in de Griekse oudheid, zoals een *Tantaluskwelling*, een *Pyrrusoverwinning*, de draad van *Ariadne*, *argusogen*, enz. Tijdens de les worden de betekenissen opgezocht.

Daarna krijgen de leerlingen de opdracht in groepjes op zoek te gaan naar de verhalen die aan de oorsprong liggen van deze uitdrukkingen. Zij moeten die verhalen op een creatieve, talige manier aan de klas voorstellen. Wat zij niet mogen doen, is het verhaal gewoon vertellen of er een stripverhaal van maken. Wat wel mag, is een rollenspel, een video, een luisterspel, een poppenkast, een nieuwsbericht, een interview, enz. Voor ze aan het werk gaan, krijgen ze eerst nog enkele (goede en slechte) voorbeelden van de vorige jaren te zien, die kort besproken worden.

Als eerste stap in de voorbereiding van de spreekoefening verwerken ze de gevonden informatie in een schrijfoefening: eerst als

verhaal, vervolgens in een kort scenario voor hun verwerking. Nadat deze opdrachten verbeterd zijn, krijgen ze het blad *Werkwijze voor het spreken* (zie bijlage 1), dat in een steeds aangepaste versie gebruikt wordt voor elke spreekoefening. Daarmee kunnen ze in de klas aan het werk. De rest van het werk (het opzoekwerk, de verwerking tot scenario, de repetities, en het eventuele opnemen op video of cassette) gebeurt volledig buiten de lessen.

De eerstvolgende keer dat we in de les terug met deze oefening bezig zijn, is bij de presentatie van de verschillende verhalen. Voor de hele uitwerking

krijgen de leerlingen ongeveer drie weken. Opvallend is dat er zeer weinig groepen kiezen voor een rollenspel dat in de klas gespeeld wordt. De meeste groepen bezorgen mij tegen de afgesproken datum een videoband of een cassette, die in de klas bekeken en besproken worden. Elke leerling krijgt hetzelfde evaluatieformulier als de leerkracht (zie bijlage 2) waarop hij zichzelf evalueert.

ENKELE RESULTATEN

Zoals bij elke creatieve oefening en zoals bij elke min of meer zelfstandige opdracht worden er goede en zeer goede werkjes geleverd. Enkele voorbeelden.

Een groepje van drie leerlingen die – zoals de meeste jongeren tegenwoordig – veel meer thuis zijn in alle mogelijke multimedia-toestanden dan ikzelf, moesten een *Pyrrusoverwinning* voorstellen voor de klas. Ze presenteerden een video met een nieuwsuitzending die verslag doet van de gebeurtenissen die aan de grondslag liggen van de uitdrukking. Om het geheel ook visueel aanschouwelijk te maken, zijn ze op

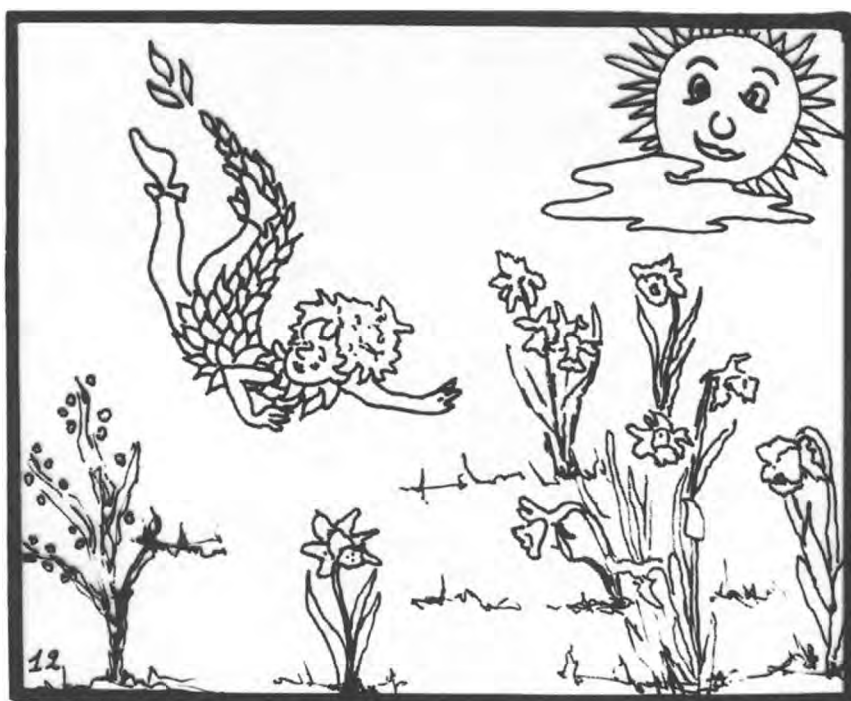
VOORBEELD 3: *Narcisme*

Wat is het spijtig dat dat mooie lichaam van Narcissus daar ligt te rotten. Laat ons er iets aan doen!

zoek gegaan naar een filmfragment dat ze voorstelden als een live verslag van de veldslag. Ze kozen voor de scène uit Ben Hur waarin het rebellenleger zijn laatste veldslag uitvecht tegen de Romeinen. De rebellen verliezen en op het einde van het fragment wandelen enkel nog drie Romeinse veldheren over een slagveld met duizenden lijken. Dat monteerden ze na het nieuwsbericht.

Een andere groep, waarvan de leden wel eens vaker naar het theater gaan en die ook weer goed overweg kunnen met de computer, presenteerden hun verhaal rond *de draad van Ariadne* op verschillende manie-

ren. De uitwerkingen op papier vindt u in voorbeeld 2. Ze maakten, net zoals dat bij een theaterbezoek past, een brochure met een aantal gegevens over het stuk dat je gaat zien. Dat bevat ook de korte inhoud van het verhaal. Op de binnenbladzijden van de folder plaatsten ze twee bladzijden uit een verhaal van Suske en Wiske dat precies gaat over het onderwerp dat zij moesten behandelen. Ten slotte brachten zij het verhaal voor de klas in de vorm van een poppenspel, niet met handpoppen, maar met Barbie, Action Man en het Beest uit de Disneyfilm.

**De goden veranderden het dode lichaam van Narcissus
in een wondermooie bloem : de narcis !**

Een groep bracht een interview met Atlas binnen, anderen verwerkten de *achilleshiel* in een nieuwsuitzending over de dood van Achilles, de *Pyrrusoverwinning* werd ook eens een gevecht tussen indianen en soldaatjes op een wereldkaart, *narcisme* een stripverhaal dat expressief werd gelezen en waarin elementen uit andere stripverhalen (Asterix, Alex, Peter Pan, enz.) verwerkt waren (zie voorbeeld 3), enz.

BEDENKINGEN

OVER GOEDE EN HEEL GOEDE WERKJES

Dat er enkele goede en heel goede werkjes afgeleverd worden, betekent niet dat er geen werkjes binnenkomen die niet voldoen. Er zijn inderdaad groepen die slecht functioneren, of werkjes die niet voldoen aan de gestelde eisen. Ik denk echter dat, vooral in het kader van creatieve oefeningen en zelfstandig werken, het belonen van wat goed is veel meer kans geeft op een positieve attitudevorming.

OVER MOTIVATIE EN CREATIVITEIT

Dat leerlingen tegenwoordig niet meer voor school willen werken, is een klacht waarmee ik helemaal niet akkoord ga. Als ik zie wat mijn leerlingen, ieder jaar weer, presteren in hun

'vrije' tijd, merk ik dat leerlingen best gemotiveerd zijn om te werken. Maar wij moeten bereid zijn om hen mee verantwoordelijk te maken voor hun leren. Wanneer leerlingen voelen dat ze zelf een aantal zaken mogen beslissen, zijn ze niet alleen bereid om hard te werken, maar getuigen zij van veel meer creativiteit dan ikzelf van tweedejaars had durven verwachten. Ook de zorg voor details heeft mij aangenaam verrast bij de presentatie van de verschillende werkjes, bijvoorbeeld de alombekende opening uit de *Walküre* van Wagner als sfeermuziek bij de veldslag in de Pyrrusoverwinning, een begin- en eindgeneriek met aangepaste tune voor het nieuws, enz.

OVER DE SAMENWERKING

Voor mijn collega en mezelf is deze samenwerking een positieve ervaring geworden. Het laat zien hoe over de vakken heen gewerkt kan worden aan de verschillende

eindtermen. De leerlingen worden gedwongen over de grenzen van de vakken heen te kijken. En het verrast hen dat Nederlands en geschiedenis samenwerken, dat de dingen die ze in geschiedenis moeten doen ook in Nederlands gebeuren en omgekeerd. En dit project laat in ieder geval ook zien dat integratie van vaardigheden over de vakken heen niet zo moeilijk of spectaculair moet zijn als we soms wel denken.

Luc Wyns
Beukheuvel 39/1
2500 Lier

Noot

- ¹ Dit artikel is de neerslag van een lezing die ik gehouden heb op de Dag van het Nederlands op 13 oktober 1999 in Kortrijk.

Bibliografie

Dhondt, R.: Wat er ook gebeurt, het is niet het einde van de wereld. *Blikopener* 4, januari 1998, p. 17.

Staes, J.: Theater voor de eerste graad. Kijken en beleven. *Vonk* 28/5 (mei-juni 1999), p. 11-20.

BIJLAGEN

Bijlage 1

WERKWIJZE VOOR DE SPREEKOEFFENING

- 1 NADENKEN VOOR JE ERAAN BEGINT: *kijk wat je moet doen*
  - a Doel bepalen: wat wil ik bereiken?
  - b Publiek bepalen: voor wie is het bestemd?
  - c Inhoud bepalen: wat zal ik vertellen? (zie opgave)
  - d Vorm bepalen: hoe ga ik het aanbrengen?

- 2 JE BEGINT ERAAN: *de voorbereiding*
  - a Informatie zoeken.
  - b Informatie verwerken en uitschrijven: het verhaal.
  - c Spreekplannetje maken (eventueel) in trefwoorden / hoofdzaken: het scenario.
  - d Voorbereiden: een paar maal opzeggen.

- 3 TIPS VOOR HET SPREKEN
  - a Spreek duidelijk en AN.
  - b Spreek rustig, niet te snel. Pauzeer af en toe.
  - c Spreek niet te eentonig. Probeer je in te leven in je personage.
  - d Let op je houding, je speelt een rol.
  - e Praat tegen heel de klas.

WERKBLAD: NADENKEN VOORAF

- a Wat wil ik bereiken? Wat is de bedoeling?
- b Voor wie is het bestemd? Hoe moet ik dan spreken?
- c Wat moet ik juist allemaal vertellen?
- d Hoe ga ik het aanbrengen?
*(live in de klas of op video of cassette;
 met een interview, rollenspel, nieuwsbericht, poppenspel of ...)*

Bijlage 2

EVALUATIEFORMULIER CREATIEVE OEFENING

LEDEN VAN DE GROEP: .....

.....

.....

ONDERWERP: .....

	MAXIMUM*	GOED	VOLDOENDE	SLECHT
1 ONDERWERP				
Is bij de uitwerking rekening gehouden met de opgave?	2			
Is het onderwerp voldoende uitgewerkt?	2			
Is het onderwerp duidelijk uitgewerkt?	2			
2 TAAL EN PRESENTATIE				
Spraken de groepsleden verzorgd Nederlands?	2			
Sprak iedereen luid en duidelijk?	2			
Werden de teksten expressief gebracht?	2			
3 VERWERKING				
Kwam iedereen van de groep aan bod?	4			
Houden ze zich aan de opgegeven tijd?	2			
Is er voldoende afwisseling tijdens het werkstuk?	2			
Is het werkstuk bekijkbaar/beluisterbaar?	2			
Is er eigen creatieve inbreng?	4			

CREATIEVE ELEMENTEN: .....

.....

.....

* MAXIMUM: maximum aantal punten dat op dit onderdeel behaald kan worden
 GOED: maximum aantal punten
 VOLDOENDE: de helft van het aantal punten
 SLECHT: 0 punten